

Bevaringsplanlægning

Kolding rummer i dag en mangfoldighed af spor om byens historiske udvikling. Det mægtige Koldinghus, bykernens tætte husrækker, brokvarterernes karréer, havnen, jernbanen og de vidtstrakte boligområder på de store skrænter udgør brudstykker til en samlet forståelse af byens historiske udvikling. Allerede i middelalderen fastlagdes den bystruktur, som kan ses i bykernen. Også landsbyerne i landskabet omkring Kolding by blev i store træk fastlagt for flere hundrede år siden. Såvel købstadens som landsbyernes struktur holdt, uanset at næsten hele bygningsmassen i løbet af de sidste par hundrede år er udskiftet.

Den aktuelle bygningsregistrering i kommunen omfatter samtlige bygninger, der er opført før 1940, og registreringen giver et overblik over de samlede bygningsbevaringsværdier. De arkitektoniske og kulturhistoriske perler vil naturligvis også i fremtiden være centrale emner i bevaringsarbejdet. Men ved at medtage alle bygninger, der er opført før 1940 i bygningsregistreringen er opmærksomheden også rettet mod de almindelige og anonyme huse. Her er der ofte tale om bygninger, der repræsenterer en lokal byggeskik eller udgør et vigtigt element i et lokalt miljø. De enkelte huse er isoleret set uden særlig værdi, men som dele af en større sammenhæng kan de være af høj bevaringsværdi.

De principielle retningslinier for en bevaringspolitik skal besluttes af kommunalbestyrelsen og vil være beskrevet i kommuneplanen.

Formålet med kortlægningen og registreringen af bevaringsværdier i Kolding Kommune er derfor at fastholde og beskrive de eksisterende topografiske, historiske og arkitektoniske sammenhænge med henblik på at sikre de bymæssige og landskabelige kvaliteter. Som et resultat af registreringen kan der fremhæves en række overordnede temaer eller træk, som i særlig grad bør tiltrække sig opmærksomhed i den fremtidige bevaringsplanlægning.

De overordnede landskabstræk – skrænterne og ådalen

Kolding ligger i et karakteristisk istidslandskab, som har været af afgørende betydning for byens placering og udvikling. Landskabet giver byen en særlig identitet og skaber en naturlig afgrænsning af byen. De store skrænter langs Kolding Ådal blev bebygget i løbet af de sidste hundrede år og indgår i dag i den bymæssige sammenhæng. De enkelte bydele er defineret af dalsænkninger og slugter, som samtidig tilfører byen en række værdifulde rekreative områder. De højeste punkter markeres af byens vandtårne, kirketårne og lignende markante bygninger. Disse bygningsværker har stor betydning for orienteringen i og omkring byen. Det er vigtigt, at de landskabstræk, som er karakteristiske for byen, respekteres i den fremtidige byudvikling. Det betyder, at slugterne bør holdes fri for bebyggelse, og at markeringerne af terrænformerne sker byarkitektonisk velovervejset.

Ådalen, der strækker sig gennem byen, er et andet betydningsfuldt landskabeligt element. De grønne træk følger dels åstrækningen vest for byen, hvor ådalen ligger åben og fritlagt, og dels øst for byen, hvor et vildtvokset grønt område ligger frit langs åløbet. Sønderbro er det eneste sted i byen, hvor den nordlige og den sydlige bydel forenes, og broen er derfor et af byens vigtige knudepunkter. I den fremtidige planlægning af arealerne omkring broen er det derfor vigtigt at sikre de arkitektoniske, kulturhistoriske og miljømæssige værdier omkring Sønderbro. Det kan blandt andet ske ved at bevare den gamle bebyggelse nord for åen, som i proportionering og udtryk støtter den helhed, den indgår i.

Kvartererne omkring middelalderbyen

I midten af 1970'erne fandt der en række store totalsaneringer sted i bykernen, og ved denne lejlighed blev hele det middelalderlige vestkvarter omkring Sct. Nicolai Kirke udlagt til nye veje, parkeringspladser og kontor og boligbyggeri. Området virker i dag bymæssigt isoleret og savner at blive integreret med resten af byen. De kvarterer, som støder op til området, har ved en mere nænsom fornyelse i højere grad bevaret den oprindelige bystruktur. Låsbygade udgør et særegent miljø i Kolding. Gaden danner en fin og sammenhængende husrække, som fremstår med velbevarede facader over den generelt ret mishandlede butiksetage. Gadens krumning giver randbebyggelsen et spændende og charmerende forløb, og de enkelte huse får herved en vigtig placering i gadebilledet. Den fremtidige planlægning bør sikre, at både bygningernes individuelle særpræg og det samlede gadeforløb bevares, samt at eventuelt nybyggeri følger de øvrige bygninger i proportionering, materialevalg og detaljering. Det samme forhold gør sig gældende for brokvartererne.

Boligkvarterer og -bebyggelser

I de vidtstrakte boligområder omkring bykernen ligger der indimellem mindre kvarterer med en særlig homogen bygningsmasse. Etageboligbebyggelsen "Udsigten" på nordskrænten, der er fra begyndelsen af 1920'erne, og dobbelthusene i Stejlbjergkvarteret på sydskrænten fra samme periode er begge opført som samlede bebyggelser, og de udgør isolerede enklaver af huse med en meget høj miljømæssig og kulturhistorisk værdi. Husene i Ålykkekvarteret og på Piledamsvej er opført i de første årtier af dette århundrede, og Skovhøjkvarteret i 1930'erne. Disse kvarterer er opført som individuelle byggerier, og på trods af en forskellig detaljering har de et ensartet helhedspræg uden at enkelte huse kan fremhæves. Her er det helheden, der er styrken. I denne type kvarterer er det derfor af stor betydning, at afgrænsningen af de enkelte enklaver er tydelig i forhold til de omkringliggende kvarterer. Det er ligeledes vigtigt, at de enkelte bygninger opretholder de særlige fællestræk, der er særegne for bebyggelsen. Ellers er der risiko for, at bebyggelsen gradvist forsimples på grund af småændringer, der måske hver især virker ubetydelige, men som over en længere periode bevirker, at bebyggelsen mister helhedspræget. Det være sig nye tage, nye store vinduer, forkerte overfladebehandlinger eller en utilpasset tilbygning. Her er det især vigtigt, at der udarbejdes regler for og vejledninger i korrekt vedligeholdelse.

Landsbyerne

Kommunens landsbyer indgår som væsentlige elementer i kulturlandskabet. Mange af landsbyerne rummer store bygningsmæssige værdier og har en vejstruktur, der kan føres tilbage før udskiftningen i 1700-tallet. De ændrede produktionsvilkår i landbruget har betydet, at landsbyernes strukturer langsomt nedbrydes. Flere landsbyer er truet af affolkning, og de ændrede landbrugsmæssige vilkår kræver en omstrukturering af landsbyens opbygning. I en vurdering af den enkelte landsbys fremtidige bevaring bør indgå en række forskellige overvejelser. Der kan peges på såvel enkeltbygningers som hele landsbyers kulturhistoriske betydning samt de landskabelige værdier. En bevarende planlægning må især gå ud på, at lokalbevidstheden styrkes, samt at opmærksomheden rettes mod de særegne træk, landsbyerne rummer. Et væsentligt aspekt er landsbyens klare afgrænsning mod det omgivende landskab. For eksempel kan landsbyerne Dons, Ejstrup og Sdr. Bjert stadig opfattes som veldefinerede dalkantlandsbyer, hvorimod den nyere bebyggelse i landsbyerne Bramdrup og Almind har sløret tilknytningen til de dalstrøg, landsbyerne ligger langs. I en bevarende planlægning må der gives individuelle retningslinier for byudviklingen i landsbyerne, således at nye bebyggelser kan tilpasses miljøet.

Titel

Kolding kommuneatlas.
Bevaringsværdier i
byer og bygninger 1991.

Udgivet af

Miljøministeriet, Planstyrelsen,
Kontoret for by- og
bygningsbevaring.

Redaktion

Allan Tønnesen

Tekst og illustrationer

AK 83 Konsulenter A/S
arkitekt m.a.a. Lise Palm og
arkitekt m.a.a. Lise Kongsgaard

Fotos

Fotografierne er optaget dels
under registreringerne i 1991, dels
af Allan Tønnesen, Planstyrelsen.

Layout og korttegning

Peter Bysted Design A/S
Truels-Kort

Kortlægningsarbejde

AK 83 Konsulenter A/S ved Kurt
Christensen, Lise Kongsgaard,
Trine Neble, Lise Palm, Anette
Seebök, Karin Stoubæk, Dorte
Vinterberg og Lars Windfeld-
Høeberg.

Sats

ArtSats, København.

Tryk

Repro & Tryk, Skive.

Oplag

1000 eksemplarer, 1. oplag.

Udsnit af kort, hvortil Kort- og
Matrikelstyrelsen har ophavsret,
er gengivet med styrelsens
tilladelse (A 441-91).

Henvendelse angående publikationen

Planstyrelsen
Haraldsgade 53
2100 København Ø
Tlf. 39 27 11 00

Distribution

Byggecentrum Boghandel
Dr. Neergaards Vej 15
2970 Hørsholm
Tlf. 45 76 73 73

ISBN 87-503-9389-8

Publikationen kan citeres
med kildeangivelse.

OKTOBER 1991.

Tidligere udkomne Kommuneatlas

I Planstyrelsens atlasserie om de bevaringsværdige bygninger og bymiljøer i de danske kommuner er der udkommet et kommuneatlas for følgende kommuner:

Nakskov 1990
Roskilde 1990
Rønne 1990
Sønderborg 1990
Ribe 1990
Viborg 1990
Samsø 1990
Suså 1990
Bogense 1990
Nordborg 1991
Rødovre 1991
Fladså 1991
Præstø 1991
Haderslev 1991
Aabenraa 1991
København, Vesterbro 1991,
1. oplag udsolgt.
Horsens 1991, 1. oplag udsolgt.

Atlas kan bestilles i boghandel
eller hos:

Byggecentrum Boghandel
Dr. Neergaards Vej 15
2970 Hørsholm
Tlf. 45 76 73 73

Information om bygningsbevaring

Som led i Planstyrelsens information om bygningsbevaring og vedligeholdelse af fredede og bevaringsværdige ejendomme er der udarbejdet en række informationsblade om afgrænsede emner.

Eksempelvis et om mørtel, et om reparation af vinduer, et om vedligeholdelse af bindingsværk, et om stråtage, et om udskiftning af skorstenspiber, etc.

Planstyrelsens informationsblade om bygningsbevaring kan fås på to måder. Enten enkeltvis gratis hos den kommunale tekniske forvaltning eller i abonnement.

Distribution og abonnement:

Byggecentrum Boghandel
Dr. Neergaards Vej 15
2970 Hørsholm
Tlf. 45 76 73 73

Litteraturliste

Benzon, Gorm: Bindingsværk i Mellemjylland. Det Benzonske forlag 1985.

Bøllund, Keld og Hanne-Mette Pedersen: Koldings bebyggelsehistorie. Lokalhistorisk Arkiv Kolding 1986.

Dedenroth-Schou, Birgitte og Poul Dedenroth-Schou: Kolding før og nu, en by i billeder. Midtjydsk forlag 1986.

Dedenroth-Schou, Poul (red.): Museet på Koldinghus. Årbog 1987.

Eliassen, P: Det gamle og nyere Kolding. P. Eliassens Koldingbog. Anden del. Vejle Amts Historiske Samfund 1975.

Hastrup, Frits: Danske landsbytyper. En geografisk analyse. Århus 1964.

Langkilde, Hans Erling: Nyklassicismen i købstæderne. Arkitektens forlag 1986.

Moseholm, Knud; Aksel Nellemann og Knud Erik Reddersen (red.): Kolding i det tyvende århundrede indtil kommunesammenlægningerne i 1970. 1 og 3. Vejle Amts Historiske Samfund 1978.

Olsen, Olaf (red.): Danmarkshistorie. Bind 2. Nordisk forlag og Politikens Forlag. 1988.

Rying, Bent og Gregers A. Jensen (red.): Danmark, Østjylland - fra Skamling til Djurs. Gyldendals Egnsbeskrivelse, bind 8. Gyldendal 1972.

Trap, J.P.: Danmark. Vejle Amt. Bind VIII, 3. 5. udgave, G.E.C. Gads forlag, 1964.

Signaturforklaring

Bevaringsværdige sammenhænge

	<i>Dominerende bygningsværk</i>
	<i>Markant rumskabende bebyggelse</i>
	<i>Højdekurver, 2,5 m</i>
	<i>Sigtelinie</i>
	<i>Udsigt</i>
	<i>Enkelttræ/Trærække</i>
	<i>Skov/Plantage/Krat</i>
	<i>Vej/Gade/Plads</i>
	<i>Jernbane</i>
	<i>Vand</i>

Bevaringsværdige bygninger

	<i>Fredet bygning/Kirke</i>
	<i>Høj bevaringsværdi</i>
	<i>Middel bevaringsværdi</i>
	<i>Lav bevaringsværdi</i>

Der er i dette atlas foretaget to slags vurderinger, som er uafhængige af hinanden. De to vurderinger giver derfor ikke altid det samme resultat, når man ser på den enkelte bygning.

Den ene vurdering vedrører de bevaringsværdige sammenhænge. Den omfatter det samlede bymiljø eller forhold i en bebyggelse. Den anden vurdering vedrører de enkelte bygninger. I begge vurderinger benyttes to røde farver, en lys og en mørk.

Bygninger, der er dominerende eller markante set som led i en bevaringsværdig sammenhæng, er ikke nødvendigvis bevaringsværdige i sig selv. Man vil derfor kunne finde bygninger, der fremhæves med rødt i en bevaringsværdig sammenhæng, men som ikke er det i enkeltbygningens registrering. Det omvendte forhold vil også kunne forekomme.

